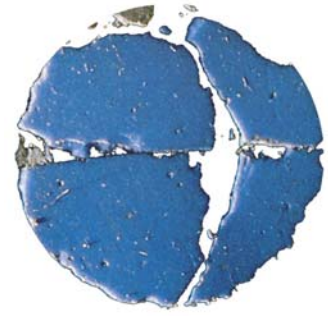

Weet & durf

Filosofie in Frankrijk
Chissey-en-Morvan, France

9 t/m 14 september 2012

Het gewone leven en de ziel: 16^e en 17^e eeuwse spanningen

“Om een goed christen te zijn,
moet je eerst een goede burger zijn.”
Hugo de Groot

Docenten:

Jaap Gruppelaar

&

Paul Juffermans

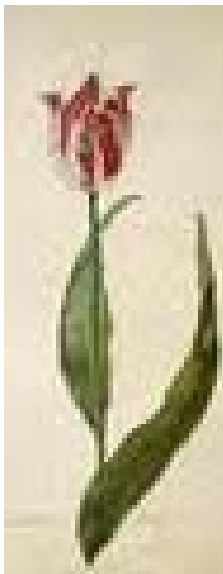
Kok:

Michelle Chagnot

Het gewone leven en de ziel: 16^e en 17^e eeuwse spanningen

In de 16e en 17e eeuw ontstaat in Europa een nieuw zelfbeeld of beter gezegd een mensbeeld waarin het 'zelf' voorop staat. Deze tijd ontdekt het 'individu'. Beslissend is niet de groep waartoe men van oudsher behoort, maar de eigen identiteit die men zelf actief vormgeeft. De ontdekking van het individu is m.n. door Jacob Burckhardt in zijn *De cultuur der Renaissance in Italië* (1860) beschreven en sindsdien een geïkt thema in studies over het vroeg-moderne Europa. Ook Charles Taylor laat in zijn *Bronnen van het zelf. De ontstaansgeschiedenis van de moderne identiteit* (1989) uitvoerig zien dat het moderne 'zelf' iets radicaal nieuws is. Moderne mensen zijn actieve burgers: zij voeren de regie over het eigen leven, waarderen de alledaagsheid van werk en gezin hoog, richten zich naar een rationele ethiek van passiebeheer en evenwicht.

Judith Leyster
Gheel ende root van Leyden

Emanuel de Witte
De binnenplaats van de beurs te Amsterdam

Rembrandt
Elsje Christiaens

Dit zogenaamd typisch moderne 'zelf'-beeld, met zijn nadruk op individualiteit, eigenheid (authenticiteit, autonomie), rationaliteit, praktische alledaagsheid, zelfexpressie en zelfbeheersing, staat echter inmiddels volop ter discussie onder meer omdat zou zijn gebleken dat het een verkeerd ideaal is: het (samen)leven verarmt als alles draait om 'ik' en 'controle'. In lijn met deze kritiek klinkt ook in studies over de Renaissance en (vroeg) Verlichting een ander geluid door. Typisch voor die tijd is dan niet de ontdekking van het eigennigge individu, maar de opkomst van de sterke staat die om te functioneren brave burgers nodig heeft: mensen die zichzelf beheersen. Zelfbeheersing en rationaliteit zijn zo gezien geen eigenschappen van het vrije individu, maar elementen van een machtsstrategie om een samenleving te disciplineren.

Deze veranderde visie is sterk sociologisch: het is niet het individu dat in interactie met andere individuen de samenleving vormt, maar het is de samenleving die het soort mensen produceert dat voor haar functioneren nuttig is. Burgerlijke moraal heeft niet zozeer met bezieling, eigen levensvoering en zelfexpressie van doen, maar is een kwestie van inpassen en aanpassen. Michel Foucault heeft zich vooral in zijn vroege werken (o.a. *Discipline, toezicht en straf: de geboorte van de gevangenis* [1975]) in deze zin uitgesproken. Ook Stephen Greenblatt bekritiseert in zijn invloedrijke studie *Renaissance Self-Fashioning. From More to Shakespeare* (1980) de burgerlijk-humanistische idee van een creatief individu en concentreert zich op de uitwendige druk (m.n. hofcultuur, spel om de macht) die op *self-fashioning* wordt uitgeoefend. Geen levenskunst, maar overlevingskunst! Geen ethiek, maar tactiek! Met het oog op het Italiaanse hofleven beschouwen Castiglione en Machiavelli deze overlevingskunst inderdaad als het hoogst haalbare. Het is de kunst het 'zelf' verborgen te houden!

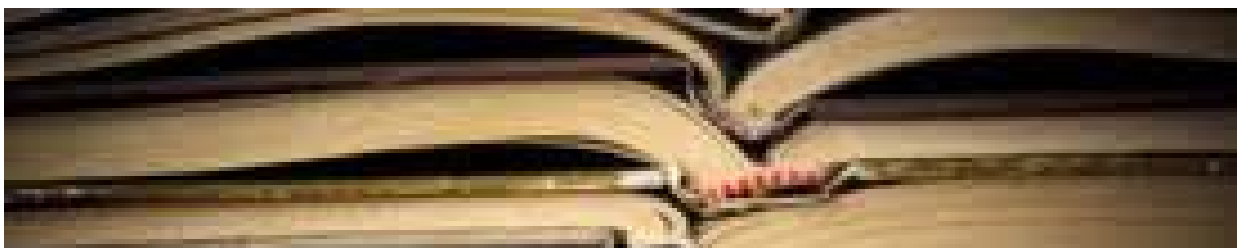
Deze nadruk op waakzaamheid (prudentie) heeft uiteraard ook te maken met de enorme onveiligheid vanwege de schijnbaar onophoudelijke reeks (burger)oorlogen in het vroeg-moderne Europa, vaak religieuze oorlogen, want men stond elkaar naar het leven omdat er verschillend werd gedacht over ziel en zielenheil: in de buitenwereld slaags over de binnenwereld!

Inmiddels is echter ook deze benadering die de binnenwereld (zelf, ziel, identiteit) ziet als een afgeleide, een artefact of zelfs een fictie onder vuur komen te liggen. In nieuwe studies over de vroeg-moderne tijd is juist weer aandacht voor het renaissance-ideaal van een mens die zichzelf (eigen opvattingen, eigen geloof, eigen levensvoering) ernstig neemt, die zich niet maskeert en aanpast, maar die zich in woord en gedrag vrijmoedig uit (*parrèsia*) en die anderen graag wil laten zien wie hij is (*sincerità, sincerity*). Opmerkelijk is dat ook Foucault in zijn latere werk opteert voor authenticiteit en levenskunst ('een cultuur van het zelf') die hij echter niet in de renaissance, maar in de klassieke oudheid ontdekt en die hij aan onze tijd ten voorbeeld stelt.

De discussie over het (vroeg-)moderne zelf - hierboven summier aangeduid - is het onderwerp van deze cursus. Het is de bedoeling aan de hand van diverse 16^e en 17^e eeuwse filosofen te laten zien dat en hoe zij het 'zelf' problematiseren, welke noties, thema's en denkvormen (strategieën soms) zij hanteren en ook hoe zij zichzelf in hun eigen werk manifesteren of verbergen. Wij gaan ook in op de betekenis van de veranderende waardering van Renaissance en vroege Verlichting voor het huidige debat over individualiteit en identiteit.

Meer of minder uitgebreid komen ter sprake: Erasmus, Castiglione, Machiavelli, Coornhert, Lipsius, Montaigne, De Groot, Descartes en Spinoza (zie hun portretten op de vorige pagina). Als secundaire literatuur maken wij gebruik van het werk van (o.a.) J. Burckhardt, R. Popkin, S. Greenblatt, M. Foucault, Ch. Taylor en J. Martin. Ter voorbereiding op de cursus krijgt u een syllabus toegestuurd.

Het sociale programma voorziet in twee films die raken aan onderwerpen uit de cursus. Ook de wandelingen zijn thematisch verantwoord.

Chissey-en-Morvan / Bourgogne

De cursus vindt plaats in Chissey-en-Morvan, een miniem dorpje in de Morvan (Bourgogne) gelegen op 20 km van Autun (Amsterdam-Chissey: 775 km.). De Morvan is een uitgestrekt bos- en heuvelgebied en met zijn weldadige rust een uitstekende plek voor filosofie- onderwijs. Ons dorp ligt aan de rand van het *Parc Regional du Morvan*, een beschermd natuurpark. Hier gaat een heuvellandschap langzaam over in een berggebied met een hoogste top van 800 meter.

Als er geen lessen zijn kunt u vanuit het dorp eenzame wandelingen maken van allerlei afstanden of met eigen vervoer, eventueel samen met medecursisten, uitstapjes maken naar bijvoorbeeld Vezelay, Fontenay, Autun, Beaune, Dijon, Chalon-sur-Saône of Bibracte (archeologisch park en museum van de Keltische beschaving). De Bourgogne bezit een overvloed aan Romaanse bouwkunst, grote kerken zoals de Sainte Madeleine in Vezelay, de Saint Lazare in Autun (beide beroemd om hun kapitelen), de Saint Philibert in Tournus en de cisterciënzer abdij van Fontenay. Maar u treft ook kleinere oude kerkjes aan in dorpjes waar het altijd goed toeven is.

In een klein uurtje met de auto bent u midden in de beroemde wijnstreek (*Côte d'or*) waar u zowel in de grote wijnhuizen als bij wat kleinere boeren wijn kunt proeven en kopen. In Autun (20 km.) is een prachtig zwembad. In Lucenay (2 km.) kunt u tennissen. In Saulieu (20 km.) zijn veel fameuze restaurants.

Wij kunnen gebruikmaken van het *salle de fête* bij de *Mairie* als leslokaal, eetgelegenheid en bioscoop. Wij beschikken over een volledig uitgeruste keuken. Bij de (warme) lunch en de diners maakt u kennis met *de cuisine familiale* van de Bourgogne bereid door onze Franse kok Michelle Chagnot. Natuurlijk eten we allerlei soepen en *quiches*, kip van de boer, misschien ook *boeuf bourguignon* of *cuisse de canard*, zeker veel salades, soms ook *paté's* of *jambon persillé*, altijd weer kazen en kaasjes, veel *fruits* en *la tarte au chocolat* en ander lekkernij. Wij zorgen ervoor dat er goede wijn op tafel staat. Tijdens de lessen krijgt u koffie of thee en altijd iets om te snoepen.

Op de dagen dat het programma niet voorziet in een diner kunt u in ons dorp in *Auberge Fleuri* eten of als u een uitstapje maakt onderweg. U vindt vast een tafel waar u van de Bourgondische levenskunst kunt genieten. De Bourgogne is de streek in Frankrijk die synoniem is geworden voor de goede keuken.

Salle de fête

Salle de fête cursusopstelling

À table!

Bij aankomst zullen wij u toeristische informatie aanreiken en tips geven voor wandelingen en excursies. In het dorp zelf is - gelukkig maar - niet veel te doen. Als ons gezelschap het dorp bezoekt komen er natuurlijk wel eens rimpelingen op de dorpse rust.

Chissey-en-Morvan
Auberge Fleuri

Paul Juffermans (2011)

De zaal gezien vanachter de bar
(wijn: presentie voor de vroegboekers!)

Michelle Chagnot
toegesproken na slotdiner

Overige cursusinformatie

Verblijf

Wij reserveren voor de deelnemers, op verzoek, kamers in het lokale hotel of in de *chambres d'hôtes* in of in de buurt van Chissey-en-Morvan (zie bijlage). De kosten bedragen ± €50,- voor een tweepersoonskamer per nacht en ± €45,- voor een éénpersoonskamer per nacht (inclusief ontbijt). Er zijn ook meerdere gîtes te huur (zie www.weetendurf.nl: Uw verblijf).

Aantal deelnemers

Wij gaan uit van ongeveer 20 deelnemers. U kunt inschrijven tot 15 juni. U krijgt z.s.m. bericht of de cursus doorgang vindt.

Cursusmateriaal

U krijgt een reader toegestuurd met achtergrondinformatie en teksten van auteurs die worden besproken.

Aanmelding

U kunt zich aanmelden door bijgevoegd aanmeldingsformulier ingevuld op te sturen naar: J. Gruppelaar, Van Twickelostraat 7, 7411 SC Deventer of door een e-mail (met bijlage: aanmeldingsformulier) te sturen naar J.Gruppelaar@kpnplanet.nl. Mocht u vragen hebben, stuur dan een e-mail met uw vraag en telefoonnummer, wij nemen z.s.m. contact met u op.

Wij hebben er belang bij zo vroeg mogelijk te weten of de cursus doorgang vindt. Vroege aanmelders (vóór 1 februari) trakteren wij op twee mooie flessen wijn. De afgelopen jaren waren de cursussen meestal snel volgeboekt. Ook in verband met de beperkte verblijfsmogelijkheden in de directe omgeving raden wij u een vroege boeking aan.

Kosten

U betaalt voor deze cursus (onveranderd) €600 = cursusgeld, 3 diners (+ wijn), 5 (warme) lunches, koffie/thee, versnaperingen. De wijn bij de lunch krijgt u tegen kostprijs aangeboden. Niet bij de cursusprijs inbegrepen zijn uw reiskosten, verblijfskosten, verzekeringen.

Betaling/Voorwaarden

Zodra wij de aanbetaling van de cursus (€350,--) hebben ontvangen (rekeningnr. 1796572 van Tekst & Uitleg, Deventer, o.v.v. FiF-Ziel) bent u ingeschreven. Het resterende bedrag betaalt u bij aankomst. Bij een tekort aan deelnemers krijgt u daarvan uiterlijk 1 juli bericht en storten wij uw cursusgeld terug. Annulering van uw deelname is mogelijk tot 15 juni tegen betaling van €150,--.

Over de docenten

Dr. Paul Juffermans (1945) is arts en filosoof. Hij promoveerde in 1982 op een proefschrift over het overheidsbeleid in de gezondheidszorg in Nederland. In 1989 begon hij aan de studie filosofie met als specialisatie godsdienstfilosofie. In 2003 promoveerde hij op een proefschrift, getiteld *Drie perspectieven op religie in het denken van Spinoza*. Hij publiceert over Spinoza's filosofie en over godsdienstfilosofie in het algemeen. Hij werkt als filosofiedocent aan diverse instellingen voor Hoger Onderwijs Voor Ouderen (HOVO).

Mr. dr. Jaap Gruppelaar (1958) is filosoof-historicus en jurist. Hij werkt als bestuursjurist (www.tekstenuitleg.info) en als editor/onderzoeker bij de Coornhert Stichting (www.coornhertstichting.nl). Recente publicaties: J. Gruppelaar, J.C. Bedaux en G. Verwey (red.), *Coornhert - Synode over gewetensvrijheid* (2008); J. Gruppelaar (red.), *Coornhert - Politieke Geschriften* (2009); J. Gruppelaar & G. Verwey (red.), *Coornhert: Polemist en vredezoeker* (2010) en J. Gruppelaar, J. Pieters en J. Rogiest (red.), *Un certain Hollandais: Coornhert over de grenzen van zijn tijd* (2012). Momenteel werkt hij aan een heruitgave/hertaling van Coornherts *Zedekunst, dat is wellevenkunste*.

Programma

Het gewone leven en de ziel: 16^e en 17^e eeuwse spanningen

Zondag 9 september

17.00 - 18.30 Ontvangst, kennismaking, presentatie weekprogramma
19.00 diner (wijn van het huis)

Maandag 10 september

Burgerlijke moraal

9.00 - 10.45 Jaap Gruppelaar - *Welvaart, oorlog en zielenheil*
11.15 - 13.00 Paul Juffermans - *Ethiek van het gewone leven*
13.00 Lunch
16.30 - 18.30 Tekstlezing en discussie
21.00 Film

Dinsdag 11 september

Oude filosofie voor een nieuwe tijd

9.00 - 10.45 Jaap Gruppelaar - *Het individualisme van de Renaissance*
11.15 - 13.00 Jaap Gruppelaar - *De Renaissance van het individualisme*
13.00 Lunch
15.00 Wandeling (voor de liefhebbers)
19.00 Diner (wijn van het huis)

Woensdag 12 september

Ethiek als passiebeheer

9.00 - 10.45 Paul Juffermans - *Descartes*
11.15 - 13.00 Paul Juffermans - *Spinoza*
13.00 Lunch
21.00 Film (extra)

Donderdag 13 september

Het 'zelf' in meervoud: veinzen en ernst

9.00 - 10.45 Jaap Gruppelaar - *Het individu: ontdekking of constructie?*
11.15 - 13.00 Paul Juffermans - *Grenzen aan de identificatie: het ik en het zelf*
13.00 Lunch

Vrijdag 14 september

Conclusies, actualiteit en vragen

9.00 - 10.00 Jaap Gruppelaar - *De worsteling met zelf-beelden*
10.15 - 11.00 Paul Juffermans - *Zelfkennis voorbij het beeld?*
11.30 - 13.00 Discussie
13.00 Lunch
17.30 - 18.30 Evaluatie
19.00 Afsluitend diner en gesprek, wijn van het huis

Het gewone leven en de ziel: 16^e en 17^e eeuwse spanningen

9 t/m 14 september 2012

INSCHRIFFFORMULIER (u kunt meerdere personen opgeven)

Naam 1. _____
2. _____
3. _____
4. _____

Adres _____
Postcode _____ Woonplaats _____
Tel. _____
e-mail _____

Ik reis:

- per trein (TGV) en neem vanaf TGV-station Le Creusot de snelle busverbinding naar Autun en wil graag opgehaald worden in Autun (nb vooraf overleg over datum en tijdstip van aankomst)
- per auto
- per auto en wil ... personen meenemen

Ik wil graag:

- met iemand meerijden

Ik wil graag:

- tijdens lunch en diner vegetarisch eten

Ik wil graag:

- 2-persoonskamer met ontbijt.
Naam hotel/chambres d'hôtes (zie aanbod) _____
- 1-persoonskamer met ontbijt
Naam hotel/chambres d'hôtes (zie aanbod) _____
- informatie over andere hotels/ vakantiehuisjes in de omgeving
- informatie over campings in de omgeving
- zelf mijn onderdak regelen (www.autun-tourisme.com; www.morvantourisme.com)

Ik wil graag:

- met de docenten mee gaan tennissen in Lucenay

Ik maak €350,- per omme gaande over op rekeningnr. 1796572 van Tekst & Uitleg, Deventer, o.v.v. FiF-Ziel.

Datum: _____ Handtekening: _____

Opsturen naar: J. Gruppelaar, Van Twickelostraat 7, 7411 SC Deventer
of per e-mail als attachment naar: J.Gruppelaar@kpnplanet.nl